

Monument a Cristòfor Colom a Barcelona

Internacionalitzar la història de Catalunya: Cristòfor Colom

Autor: Pol Bragulat

Data de publicació: 23-06-2017

Comunicació d'en Pol Bragulat al 16è Simposi sobre la Història Censurada de Catalunya. Amb l'ajut del nou estat, cal internacionalitzar la història de Catalunya. Sobretot la figura d'En Cristòfor Colom.

Aclariment

L'autor d'aquest article, essent conscient de les seves limitacions, es proposa de participar d'una manera diferent en aquesta jornada que ha organitzat, una vegada més, l'Institut Nova Història. El comunicant no presenta als oients el resultat d'una línia d'exploració en el marc de les investigacions que realitza l'Institut. Tampoc té la intenció d'afegir una nova línia de recerca diferent de les que els membres de l'INH dediquen ingents esforços cada any. L'objectiu del comunicant és d'una banda proposar tasques futures que hauria d'endegar Nova Història i, de l'altra, explicar-ne els motius a partir d'un repàs de les vicissituds que ha patit la Nació Catalana. La més important d'aquestes tasques seria internacionalitzar els revolucionaris coneixements que, des de la seva fundació, ha aplegat l'Institut. Una internacionalització de la qual està actualment mancat pel fet de no tenir un estat al darrere. Aquesta internacionalització hauria de començar aprofitant els recursos i la influència del nou estat català, que sembla que ja s'acosta, per projectar en la història de la humanitat una personalitat catalana molt concreta i famosíssima: la del barceloní Joan Cristòfor Colom i Bertran, el descobridor d'Amèrica, el català més conegut arreu del planeta. Es tractaria de donar-lo a conèixer a partir de l'autèntica llum en la qual va transcórrer la seva vida: la "llum" de la Nació Catalana. Per tant, aquest article ha de ser considerat com un espai de reflexió sobre el que hem dit. Una reflexió amb contingut històric. Fets aquests aclariments, passarem a abordar el tema que anuncia el títol de la comunicació. Ho farem pas a pas.

El problema de la història de Catalunya: la manca d'estat

La història de Catalunya té un problema. Ja només fent un lleuger cop d'ull sobre la situació de la Nació Catalana d'avui entre la col·lectivitat humana, tothom pot adonar-se que es tracta d'un problema molt gros. Tan gros, que dificulta moltíssim que Catalunya i la seva història siguin conegudes al món, i dificulta que les aportacions dels catalans dins la història de la humanitat siguin correspostes amb el prestigi que els pertoca. Si la nostra història pateix aquesta

manca de reconeixement, encara serà menys reconegut, desgraciadament, allò que defensa aquesta entitat: l'Institut Nova Història. Doncs bé, aquest problema es diu No formar part del club d'Estats del món. O, si més no, no estar dins de cap dels seus imaginaris col·lectius. I és que actualment el món s'explica a si mateix prenent com a referència els marcs fronterers d'ara, els que els estats dibuixen en els mapes globals. Si això li passa al món, també la seva història, la història internacional, serà copsada de la mateixa forma.

Això és un error. Un malaurat error. Seria, per exemple, més just i més acostat a la veritat històrica d'Europa veure el continent sota la forma en què queda reflectit si prenem en consideració els regnes medievals o les nacions ?incloses les que no tenen estat? que la Unió Europea actualment reconeix, tot i que les defineixi com a nacions culturals.

Algú es podria demanar: per què és un problema aquesta única forma de veure la història del món, la història internacional? I la resposta seria: doncs perquè no és exacta, perquè no es correspon a la realitat i comporta una excessiva simplificació de grans esdeveniments de la història, com és ara la descoberta d'Amèrica per als europeus. El nostre marc mental, el que la majoria de nosaltres tenim i amb què encarem el present polític, distorsiona la visió de la realitat dels fets del passat. Fa cinc-cents anys la realitat política era molt diferent. Ara per ara, una societat, cultura o comunitat no és considerada internacionalment si no és estat. Fins i tot les ciutats més importants i poderoses del món tenen problemes per poder tenir veu a les institucions de l'ONU perquè no són estats!

Com hem arribat fins aquí? La Pau de Westfàlia

En aquest punt sorgeix una nova pregunta: ¿com és que hem arribat en aquesta situació internacional, una situació en la qual no se't reconeix dins del passat mundial si la teva nació no té un estat a les seves mans? És una llarga història. Intentaré d'esbossar-ne una explicació quant al cas d'Europa. De forma aproximada, aquesta situació comença, entre els regnes europeus, al segle XVII en el marc del procés de centralització i de desenvolupament de les monarquies absolutes. En aquell segle Europa estava minada per les guerres de religió. Davant la inestabilitat que provocaven aquestes guerres, tots els mecanismes de poder es van anar concentrant. Aleshores els estats d'Europa van recórrer, per conjurar molts dels perills causats pels conflictes religiosos, a practicar accions allunyades d'una actitud moral. Van recórrer a la raó d'estat. La raó d'estat per damunt de la raó moral. Tota aquesta inestabilitat i conflictes europeus van acabar quan es va posar fi a la Guerra dels Trenta Anys. La Guerra dels Trenta Anys va ser una veritable guerra mundial. El pacte que va fer aturar les hostilitats és anomenat La Pau de Westfàlia. Aquest acord és la mare de tots els ous. I és que el Tractat dibuixa un sistema polític a Europa en el qual l'únic agent polític que gaudeix de legitimitat és l'Estat, un estat que estava encarnat en la persona del rei, un rei que, al seu torn, administrava personalment totes les estructures estatals i que regnava d'una manera molt autoritària sobre els súbdits. Anglaterra i Holanda pogueren escapar d'aquests esquemes i dur a terme un propi camí polític allunyat de l'absolutisme. Hi va ajudar el fet que són països en certa manera perifèrics geogràficament. Catalunya, en canvi, que també parteix com Holanda i Anglaterra d'una tradició pactista i parlamentària, està situada al bell mig de l'Europa continental. Com que s'hi troba al mig, no va poder escapar-se dels règims absolutistes. Les conseqüències que això va tenir sobre el nostre país i les nostres institucions, amb la Guerra dels Segadors, amb l'escapçament del Principat pel Tractat dels Pirineus i amb la Guerra de Successió, són més que conegudes.

Un nou factor: el nacionalisme

Bé, aquest règim autoritari va anar mantenint-se durant tot el segle XVIII i el segle XIX. Això no obstant, a la primera meitat d'aquest segle entra en escena un nou fenomen, un nou element: el nacionalisme. Generalment, se sol parlar de dos models de nacionalisme. El tipus racionalista i administratiu de França i el tipus romàntic d'Alemanya. Aquest darrer és el nostre. La ideologia nacionalista es caracteritza entre altres coses per saber agrupar les societats, per saber cohesionar-les. A més, considera els individus de la Nació com a subjectes polítics. I aquest és un pensament que topa de ple amb la ideologia absolutista. Pel que fa a nosaltres, els catalans devem la nostra supervivència com a poble, per una banda a aquestes idees nacionalistes. És a dir, a l'existència d'una nació que es fonamenta en una llengua, en una cultura, en un passat comú dins una societat determinada. Per l'altra, en la revolució industrial. Catalunya ha estat pràcticament l'única zona d'Espanya on va reeixir de ple la industrialització. Tot plegat va ser el còctel perfecte que, com deia, ens ha permès de sobreviure sense els instruments d'un estat constituït. Ara bé, l'ideari nacionalista també va ser una arma molt potent de què els mateixos estats constituïts van treure profit per reforçar-se internament. En efecte, aquests estats van assimilar dels corrents nacionalistes l'esquema segons el qual cada estat ha de contenir en el seu si una sola nació. I, en efecte, els estats constituïts van posar a la pràctica aquesta idea fins al final de la II Guerra Mundial i la creació de l'ONU. Hi ha excepcions i matisos, és clar, però en general així s'han anat construint els estats actuals d'Europa. Una de les conseqüències d'aquesta manera de procedir ha provocat que hagin restat excloses del panorama internacional moltes altres ètnies que els estats constituïts apleguen. Els estats amaguen aquestes ètnies en els fòrums internacionals i en la seva propaganda exterior, de manera que aquestes no hi tenen representació com a tals. Els estats en què hi ha inclosa l'ètnia en qüestió, l'eliminen del mapa internacional amb un

Per tant, existint com existeix aquesta mentalitat dels estats construïda després de tant de temps, s'ha fet quasi impossible que la comunitat internacional concebés fins fa ben poc un relat històric de l'Estat Medieval Europea cap endavant que no estigui protagonitzat pels subjectes polítics que són els estats que van aparèixer arran del Tractat de Westfàlia. I ja tornem a ser al cap de carrer. Cal esdevenir un nou estat al món per fer-se conèixer. Cal que Catalunya esdevingui un nou estat si vol informar el món sobre la seva història. Com que a hores d'ara els catalans llitem per aconseguir l'estat propi i ho fem conèixer a la comunitat internacional, el món, com més va, més ressò es fa d'aquesta lluita. I de retruc comença a conèixer més la nostra nació i el nostre passat: una nació i un passat que l'Estat Espanyol s'ha esforçat a ocultar. I repetim que aquest paulatí reconeixement s'esdevé perquè estem en un moment de la història molt a prop de tornar a tenir un estat propi. I per tant, també esdevé molt més fàctible que les tesis que aquí, des de l'Institut Nova Història, defensem siguin acceptades en el debat historiogràfic i puguin arribar a convèncer. El context internacional hi ajuda.

La feina callada dels nostres historiadors

El 1714 els catalans vam perdre el nostre estat. L'Estat Castellà es va erigir com l'únic estat de la monarquia hispànica dels Àustries que va ser acceptat dins el concert europeu. Castella va aconseguir que el terme Espanya fos sinònim de Regne de Castella i les seves colònies interiors. Castella-Estat Espanyol no va permetre que els catalans participéssim com a tals ens els fòrums internacionals ni, com afirmava més amunt, en la propaganda. Castella-Espanya va imposar la seva visió de la nostra història. La va falsificar. La va silenciar. I tot això fins a dia d'avui. Ara bé, el fet que Catalunya hagi estat mancada d'estat no va impedir que els catalans no poguéssim tornar a recopilar la nostra història i investigarla. I una de les línies de recerca que van encetar els savis catalans el segle XIX, influïts per les teories nacionalistes del romanticisme alemany, gira a l'entorn d'en Colom, del català Colom, del descobridor d'Amèrica.

La historiadora Eva Serra i Puig, de la Universitat de Barcelona, recull molt bé en el seu llibre *La historiografia catalana: del segle XIX a la Segona República*[1] l'evolució del coneixement que els catalans tenim de la pròpia història un cop ens comencem a refer de les conseqüències del Decret de Nova Planta. Fem-ne un petit repàs.

Cap a la dècada de 1830-1840, coincidint en una època convulsa a Europa, amb moviments nacionalistes que van modificar el mapa polític europeu, neix a Catalunya el moviment que va ser anomenat Renaixença. Els seus promotors reivindiquen el català com a llengua literària i de cultura i alhora es proposen d'estudiar i de fer conèixer als catalans la seva història medieval. Tot comença amb Bonaventura Carles Aribau, autor del poema *Oda a la pàtria* (1833). D'altra banda, amb el precedent de l'Antoni de Capmany, en Víctor Balaguer enceta la feina de reconstrucció del coneixement sobre la nostra història. Amb *Las Cortes Catalanas* (1876) i *Los Fueros de Cataluña* (1878) va a la recerca del passat històric institucional de Catalunya. En Víctor Balaguer veia compatible el passat institucional de Catalunya ?un passat que mostrava clarament que Catalunya era un estat independent? amb la Corona d'Espanya. Al seu torn, l'Antoni de Bofarull reivindica, com en Balaguer, la presència de la història particular de Catalunya dins la història general d'Espanya. Antoni Aulèstia i Pijoan (1887) posa les bases de l'escola historiogràfica catalana. D'aquesta forma, cap a la dècada de 1880-90, podem considerar acabada l'etapa de la renaixença cultural catalana. S'ha acomplert l'objectiu: el català ha esdevingut llengua de creació cultural i la reapropiació de la nostra història medieval s'ha posat en marxa. La Renaixença acaba quan en Valentí Almirall, publica *Lo Catalanisme* el 1889. A partir d'aquesta obra neix el catalanisme polític. Lo Catalanisme representa la transició d'un moviment no polític a un de polític.

S'inicia la recerca sobre en Cristòfor Colom. El monument a en Colom a Barcelona. Els seus protagonistes. El primer intent d'internacionalitzar el català Colom

Doncs bé, en Balaguer, en Bofarull i l'Aulèstia van fer, també, recerca sobre en Colom i la seva catalanitat. Les seves investigacions devien arribar a interessar la burgesia barcelonina de l'època, la qual, per la seva banda, també estaria amatent a les llegendes que corrien per Barcelona sobre el Descobridor i al paper cabdal dels catalans a l'Amèrica colonial. Sigui com sigui, tan gran devia ser l'interès, que finalment es degueren demanar com podien internacionalitzar el cas Colom. El fet és que es va voler internacionalitzar la figura d'En Colom com a barceloní projectant-li un monument a la seva ciutat: Barcelona. El monument es va dur, efectivament, a terme. Va ser inaugurat al capdavant de la Rambla, al costat del mar, l'any de la Primera Exposició Universal de Barcelona. És a dir, el 1888. Els autors dels plànols del monument van ser en Gaietà Buïgas i Monravà i en Rafel Atché i Ferré. Del primer, se sap que era carlí i que de la seva obra només se'n van poder recuperar, un cop ja mort, tres carpetes de dibuixos després d'un incendi durant la Guerra Civil. Del segon, tampoc no se'n té cap informació rellevant, cosa que descarta la possible mà dels autors en l'intent d'internacionalitzar el cas Colom. El veritable impulsor del monument va ser, però, en Francesc Rius i Taulet, alcalde de Barcelona, responsable de la Primera Exposició Universal i amic íntim d'en Ramon Freixas i Miret. S'ha conservat una extensíssima correspondència entre ambdues personalitats. En Ramon Freixas i Miret va ser

advocat i historiador. Caldria investigar aquesta correspondència per tal de veure si en Freixes va influenciar d'una manera determinant en la decisió del batlle de bastir el monument a en Colom. Aquestes cartes estan disponibles a l'ajuntament de Barcelona. L'estudi d'aquesta correspondència pot resultar apassionant. Perquè, en efecte, què en sabia en Freixes, del Descobridor? D'on va treure la informació? Qui el va assessorar? Com va participar en el disseny del monument? Que hi va voler destacar? Sigui com sigui, es pot afirmar ben fort que el monument conté elements que, com bé explica en Jordi Bilbeny, assenyalen incontestablement la catalanitat d'en Colom i de l'empresa de la descoberta. I fins i tot és molt possible que aquests elements varen ser fets a posta per poder explicar internacionalment, per bé que de forma indirecta, aquest missatge. El monument a en Colom és, doncs, el primer intent d'explicar internacionalment la catalanitat de l'almirall.

Més tard el peruà Luís Ulloa, la Teresa Baqué i altres investigadors defensaran (tot i que amb matisos) en fòrums internacionals el Colom català i la catalanitat de la descoberta. Finalment, han aparegut els treballs d'en Jordi Bilbeny i l'INH. Ara bé, fins a dia d'avui encara no s'ha pogut fer efectiva la veritable internacionalització de les tesis a què he anat al·ludint. La causa d'aquesta mancança ja ha estat indicada. Nova Història no té al darrere el suport de cap estat. Si Catalunya esdevé un estat, el suport de l'acadèmia universitària estarà, tard o d'hora, garantit en l'esfera internacional. I no cal dir el dels mitjans de comunicació de masses. Estarà garantit el suport d'unes entitats que, malgrat no estar exemptes de prejudicis nacionalistes o de qualsevol altra ideologia, sabran actuar amb professionalitat i rigor. En aquests moments estem en condicions de poder afirmar que l'aparició de la feina de l'INH en nombrosos mitjans de comunicació de Catalunya ja és un primer pas per fer aquest salt internacional.

Conclusions

Acabo la comunicació insistint una vegada més en la importància de les dues afirmacions claus que apareixen en aquest escrit. Primera. Si Catalunya aconsegueix actuar com a subjecte polític internacional, augmentaran moltíssim les probabilitats que vegi reconegut el seu passat dins la història universal i que aquest hi sigui millor valorat. Sobretot a partir de les tesis que l'INH defensa. Segona. Si la comunitat històrica internacional aconsegueix fer repensar la ideologia estaticista amb què actua massa sovint la ciència històrica i es posés unes lents que fixessin la mirada en les característiques de l'època que estudia i no en el present, milloraria moltíssim la comprensió del passat. Ara bé, cal advertir de seguida que aquest nou enfocament s'oposa als interessos dels estats. Potser no ens hauríem de fer tantes il·lusions...

Pol Bragulat

[1] <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000110%5C00000020.pdf>